

Йордан Йовков

Среща

Една вечер, когато слънцето беше преваляло и сенките от стрехите бяха се проточили надълго, в антимовския хан влезе един непознат и малко чудноват човек. Такъв пътник не бяха виждали да се отбива тъдъва. Той беше съвсем побелял човек, прав още, висок и по всичко приличаше на стар военен. Облечен беше както всички селяни наоколо, с антерия и къса аба, но вместо с потури, беше обут с тесни бозяви панталони и с чизми до над колената. Най-чудното у него беше туй, че едното му око – види се, не само ослепяло, но и страшно обезобразено – беше прикрито с парче кожичка, завързана с черна нишка около главата. Другото му око гледаше бодро и живо.

Непознатият пристъпи няколко крачки, тежко, натъртено, като че чакаше да звъннат махмузи под краката му, и по навик държеше лактите си малко разперени, както правят бабаитите, като че пазеше да не закачи сабята и кобура на револвера си, каквито той нямаше сега на пояса си. Той се спря сред кръчмата и се огледа. Не му беше до хората, а гледаше кое как е и като че си припомняше нещо откоleshно. Радостна светлина загоря в единственото му око.

По това време в кръчмата се случиха само Киро Котомана и Иван гайдарджията от Антимово. Макар и да беше рано, те бяха пили нещо, Иван дори беше свирил, но тъй като не Киро беше черпил, а друг човек, когото бяха изпратили, Иван беше смачкал гайдата си и я прибираще във вулията си.

Още щом влезе непознатият, Киро го загледа, замига със зачервените си клепачи, па скочи:

– Аха! – извика. – Има си хас! Или аз не видя добре, или моя приятел се е изменил много. Не си ли ти Витан Чауш? Старши полицейски стражар! Началник на контрашайка!

– Аз съм – рече непознатият. – А ти си Киро от Антимово?

– Витане! Братко!

И като се спусна към пътника, Киро залови ръката му и я раздруса, но и на двамата това се видя малко и те се прегърнаха, прегърнаха се по обичая, зает от турците, като три пъти опираха главите си ту до едната, ту до другата страна на гърдите си. После се загледаха зарадвани, развълнувани, и не знаяха какво да си рекат.

– Двайсет години не сме се виждали – каза Киро. – Ама какво имаш? Какво ти е станало окото?

– Ех, тя е дълга история. Ще ти разкажа, защото тук, по тия места, стана то. Ама нека по-напред да седнем и да се почерпим, както му е реда.

Сарандовица дойде да очисти масата. Тя беше видяла всичко и неволно обзета от онова уважение, което мъжествения вид на стареца вдъхваше, гледаше го с любопитство и по навика си се усмихваше, позачервена и хубава.

– Какво ме гледаш? – каза ѝ Витан Чауш. – Не ме познаваш, ама аз те зная от малка. Сякаш че гледам майка ѝ, старата Сарандовица – рече той на Кира. – И тя беше такава.

– Витан Чауш е тоя – рече Киро. – Не го ли помниш, Василке?

Сарандовица се позамисли:

– Витан Чауш! А, зная, мама ми е разправяла. Зная. Ами как се казваше оня, хайдутина. Солак, Солака. Как беше?

– Солаколу Реджеб. Помниш го и него. И аз го помня и няма да го забравя, додето съм жив, защото той ми извади едното око.

– Ама как стана? – попита пак Киро.

– Чакай, има време. Булка, дай ни вино. Опечи и нещо соленичко. Защо скри гайдата, приятелю. Я я надуи. Изсвири ни нещо. Ама не ща от новите песни, от гражданските. Стара песен ни изсвири, жална, хайдушка песен. Булка, двайсет години не съм дохождал тука, лицето на майката ти като че виждам. Донеси ни от хубавото вино! Хайде надуи гайдата, приятелю!

Иван наду гайдата, запука и заоправя ручилото. И след като успя да намери и да даде най-верния и тържествен тон на исото, като започна свирнята и послуша гайдата с наведена към нея глава, той запя:

Стар Димо на двор седеше,
на двори, под бял трендафил,
бяла ракия пиеше...

– Бре, бре, бреее! – провикна се Киро.

Витан Чауш сложи ръка върху колената си, до които стигаха тежките му юфтени чизми, подпря главата си и се замисли. Очите му се разгаряха весело и светеха. Котомана беше далеч от такива юнашки настоения, но виждаше, че това прилича на човек като Витан Чауш, и затова мълчеше и пазеше приличие. Мълчешката, защото и да приказват не биха се чули, приятелите поемаха пълните си чаши, чукаха се и пиеха. И пак слушаха песента. Най-после Витан Чауш махна с ръка и каза на гайдарджията:

– Стига. Почини си малко.

Гайдата млъкна. Витан Чауш огледа още веднъж кръчмата с едното

си око, в което сякаш имаше една сълза, и каза:

– Сега да ти разкажа, Киро, за каквото ме питаш. Нали помниш, когато Солаколу Реджебмина откъм Камчията и доде насам. Започна да прави големи пакости. Той и тука е дохождал, в тоя хан...

Изведнъж една ръка се простря над главата на Кира и един силен гърлест глас извика:

– Витане! Витане! Добре дошел бе, гостенино! Не те забелязах по-рано, зло да те не види. Добре дошел!

Беше Калмука. Рядко, много рядко бяха го виждали тъй развълнуван.

– Видях те, като влезе, ама не те познах – продължаваше Калмука. – А като чух, че спомена Реджеба, като че се събудих. Знам го, как да не го знам! Че нали доде една нощ тука да търси Вълка вълнарина? Хвана най-напред мене и ме върза ей на тоя дирек. Позадрямал бях и доде дода на себе си, вързаха ме. А Вълко беше се прибрал в одаята и спеше, на кръста му имаше пълен кимер с жълтици. Нали беше тъй, Витане?

– Казвай де, казвай!

– Какво да кажа? Той щеше и парите му, и главата му да земе, ама го отърва ей на тая майка й – Калмука показа към Сарандовица, – старата, бог да я прости. Седна при него, взе да го черпи, да му приказва, да го замайва – турчина се забрави. Току по едно време пропяха петли и цял керван сърненци се изгърсиха пред хана. Развикаха се ония ми ти мечкадари, барем трийсет души имаше. Да речеш, че Реджеб се уплаши – не, ама стана, качи се на коня си и си отиде. Двама души имаше още с него. Тъй се отърва Вълко.

– Тъй беше – каза Витан Чауш. – Чакай пък сега аз да ти разкажа каквото знам. Булка, дай ни още вино!

След като пиха, тоя път с Калмука наедно, Витан започна:

– След тоя баскън тук, в хана, Реджеб се настърви и се увълчи още повече. Бастиса поп Доча от Сърнено, уби сина на Джумалията от Бистрица. Кучето побесня, дето се казва, и трябваше да се убие. Аз бях тогаз старши, началник на контрашайка. Имах петнайсет души юнаци.

– Помня те, Витане! – извика Киро. – Какъв сербез човек беше! Ами сивия ти ат!

– Трай. Хитър беше турчина, пък и ятаци имаше много. Каквото и да направим, накъдето и да мръднем, научаваше се за всичко като по телеграф. Едно нещо ни доде на помощ: Реджеб започна да отива при една туркиня, Хамиде от Сараджа. Човекът сам си туряше главата в торбата.

Искахме жив да го уловим. Отивам при Хамидето. Като видя

камшика, като й показах две жълтици – склони на всичко. Наредихме да му изпрати едно чевре, което той познава, за знак, в чеврето ока ябълки и да го покани на зияфет. Другото беше наша работа, наредили бяхме я добре.

– Е, доде ли?

– Не, досети се кучето, не доде. Пък може и Хамидето да ни излъга. Каква жена беше, уж кадъна, а нито се пази, нито се срамува. И сега като че я гледам: обула ония атлазени шалвари, онова елече само от сърма и като спуснала косите си чак до под пояса. Черноока жена беше, засмяна ей като тая булка, като Василка...

Сарандовица, която наедно с всички слушаше най-внимателно, се позачерви и се поусмихна.

– Веднъж срещнах майка му – продължи Витан. – Стара кадъна беше, суха, черна, все с насълзени очи. Човек може да е от камък, помислих си, може да е от желязо, но чуй ли гласа на майка си, не може да не се обади. Майка е това. И зех, че скроих други план.

Ти барем знаеш, Киро, че него време трудно беше в Добруджа. Нямахме толкоз ниви, нямаше толкоз чифлици, а беше поле и трева колкото човешки бой. Де са сега тия келеми, тия целини – няма ги. А помниш ли генгерлиците? Какво бяха тия генгерлици? – Тръне. Прости магарешки тръне. Пролет започват да растат, още зелени, ниски, като трева. А покъсно стават високи, гъсти, като съща гора. Та и тъй им казваха тогаз – добруджанска гора. Държаха с часове място. Наесен изсъхваха, добитъкът преправяше пътеки из тях, но пак бяха гъсти и вятърът като подухнеше, шумяха сухо и прашяха. – страх да те съвземе. Ей из тия генгерлици най-много се криеше Реджеб.

– Че запалете ги.

– Как тъй ще ги запалиш? Ако ги запалиш, отива всичко – и ниви, и целия кър, и селата.

Тръгнахме веднъж по дирите на Реджеба, като подир вълк, и разбрахме, че се крие в генгерлиците, но още тази нощ смята да забегне в Анадола и не иска да й се обади, защото го било страх да не го уловят. Посред нощ старата излезе, ние след нея отдалеч – да не ни види.

Страшна нощ беше тогава. Нито беше светло, нито беше тъмно и колчим погледнех към небето, виждах месеца над баирите изтънял и обърнат надолу като жътварски сърп. Старата не влезе в генгерлика, а тръгна по края. А ония тръни зашушнахли и засъскали от вятъра, като че са пълни със змии. Старата върви и нисичко подвиква: „Реджеб! Реджеб!“ А ние се държим по-назад в тъмнината, пълзим.

Никой не се обади на старата. Месецът заседна и стана още по-тъмно. По едно време старата се умълча, изгубихме я. Помислихме, че Реджеб е излезнал и приказват някъде. Примъкваме се полека, чуваме някакъв глас. Виждаме старата седнала на земята и плаче. Плаче тъй и нарежда, като че пее. Помня, че имаше хурка на пояса си, но не предеше. И защо ли я беше взела? Хурката само беше запасана на пояса ѝ.

Зашумя нещо из генгеря, показа се човек. Близко бях, познах Реджеба. „Давранма“ – извиках, но тозчас светна гърмеж и усетих, че нещо ме парна по рамото. Разбрах, че съм ранен. Но аз водех хора като вълци, спуснахме се всички наедно и завчас Реджеб беше вързан като чувал.

Тъкмо се извърнах и помислих за раната си, когато нещо ме бодна в окото. Такава болка усетих, че закрих очите си с ръце и завиках.

– Какво има, пак ли те раниха?

– Не. Бодна ме тя, майката на Реджеба.

Бодна ме с хурката в окото. А ние бяхме я забравили. Скочиха момчетата, искаха да я съсекат. „Оставете я, рекох, майка е.“ И не дадох да ѝ направят някакво зло. Тъй хванахме Реджеба. Тъй останах с едно око. А юнак човек беше той!...

Настъпи тишина. Киро започна да хвали Витан Чауш, но той не го слушаше, гледаше пред себе си и мислеше. Едното му око започна да свети и вътре в него като че се насъбра още една сълза.

– Не затуй ми е мъчно – рече Витан. – Не ми е за окото, а мъчно ми е за онуй време, за младостта. Хей, младост, младост!

Той трепна, изпъчи се и каза:

– Стига. Не сме жени. Я надуй гайдата, приятелю! Кажй пак някоя стара юнашка песен. Булка, дай още вино!

КРАЙ

Източник: Словото
Набиране: Иван Иванов, Елина Мирчева или Мартин Митов

Публикация

Йордан Йовков, „Събрани съчинения в шест тома“, Том втори; „Български писател“,
С. 1976. Под общата редакцията на Симеон Султанов.

Свалено от „Моята библиотека“ [<http://purl.org/NET/mylib/text/7875>]